

СТРИПОТЕКА СО ДЕНАРКО

**СЛОЖУВАМЕ И УЧИМЕ СО СЕКОЈ СТРИП ВО КОЈ
ГЛАВНИОТ ЈУНАК Е ДЕНАРКО**

НАРОДНА БАНКА НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Издавач:

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Бул. „Кузман Јосифовски-Питу“ бр. 1, 1000 Скопје

Телефон: (02) 3108 108

Телефакс: (02) 3108 357

<http://www.nbrm.mk>

Уредник: Кристина Павлеска

Автор: Кристина Павлеска

Соработник: Оливера Пановска

Лектура: Бисера Павлеска-Георгиевска

Графичка обработка и печат: ЕВРОПА 92 - Кочани

Тираж: 800 примероци

Copyright: © 2018 Сите права на публикацијата ги има

Народната банка на Република Македонија.

Копирање и умножување на овој материјал не е дозволено.

За користење на податоците од оваа публикација е потребно да се цитира изворот.

ВОВЕД

Драго другарче!

Во оваа Стрипотека со Денарко ќе се дружиме со Денарко, Бато и Дада. Преку прашањата на поголемото братче - Бато и помалата сестричка - Дада и одговорите на умниот Денарко, најпрво ќе се запознаеме со тоа што работи Народната банка на Република Македонија и кои се нејзините функции и задачи.

Потоа ќе патуваме низ историјата и ќе видиме какви форми на пари постоеле во минатото, а какви сега, а ќе ја прочитаме и приказната за златото. Ќе научиме што се монети и банкноти, кои се нашите монети и банкноти, заштитните елементи на нашите пари – македонскиот денар, како и тоа дека се издаваат ковани пари за колекционерски цели.

Но, покрај монети и банкноти постојат и платежни картички, а со помош на платежните картички од банкомат може да се повлечат пари од нашите трансакциски сметки.

Ќе научиме што е штедење, а што кредитирање и дека е добро да се штеди бидејќи кој штеди, тој има. Во Народната банка не може да се штеди, може да се штеди само во комерцијалните банки и штедилниците.

Кога патуваме во странство мора да имаме странски валути - девизи, бидејќи македонските денари можеме да ги користиме за плаќање само во нашата земја.

Ќе научиме што е инфлација - тоа е појава кога цените растат, а Народната банка се грижи да обезбеди ценовна стабилност.

Парите треба паметно да се трошат, треба да се планираат приходите и расходите и паметно да се управува со сопствениот буџет. Во тој случај нема да ги трошиме сите пари што ги имаме, ќе можеме да заштедиме, или да им направиме изненадување на нашите блиски - нешто да им подариме.

Ајде да видиме како!

МАКЕДОНСКИ ПАРИ

СОДРЖИНА

1. ДА СЕ ЗАПОЗНАЕМЕ СО НАРОДНАТА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	6
2. МОНЕТИ	7
3. БАНКНОТИ.....	8
4. ЗАШТИТНИ ЕЛЕМЕНТИ НА МАКЕДОНСКИТЕ ПАРИ.....	9
5. ПАРИТЕ НИЗ ИСТОРИЈАТА.....	10
6. ПРИКАЗНА ЗА ЗЛАТОТО	12
7. КОВАНИ ПАРИ ЗА КОЛЕКЦИОНЕРСКИ ЦЕЛИ	14
8. ПЛАТЕЖНА КАРТИЧКА - ШТО Е ТОА?	16
9. ДЕНАРКО И БАНКОМАТОТ	18
10. ДЕВИЗИ И ВАЛУТИ, ШТО Е ТОА?	20
11. МАЛИОТ ШТЕДАЧ	22
12. ДЕНАРКО И БАТО СЕ ПРАШУВААТ... ШТО Е ИНФЛАЦИЈА?	26
13. ПЛАНИРАЊЕ НА ПАРИТЕ - ПРИХОДИ+РАСХОДИ=БУЏЕТ	28
14. ПЛАНИРАЊЕ НА ПАРИТЕ - СО ДОБАР ПЛАН НА БУЏЕТОТ - ДО ЗАШТЕДА И НАГРАДА	30
15. И НИЕ СМЕ ДЕЛ ОД ГЛОБАЛНАТА НЕДЕЛА НА ПАРИТЕ	32
16. ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ ШТО НАУЧИВМЕ.....	34
17. КВИЗ НА ЗНАЕЊЕ	36
18. НЕШТО ПОВЕЌЕ ЗА МАКЕДОНСКИТЕ ДЕНАРИ – ДАЛИ ЗНАЕТЕ ДЕКА.....	38

ДА СЕ ЗАПОЗНАЕТЕ СО НАРОДНАТА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Народната банка на Република Македонија е институција што ја креира и ја спроведува монетарната политика. Народната банка одлучува колку пари (банкноти и монети треба да се пуштат во оптек), односно колку монети треба да се исковаат и колку банкноти треба да се отпечатат. Таа се грижи да не се пуштаат премногу пари во оптек и притоа да не дојде до пораст на цените, односно до инфлација.

Народната банка ги контролира банките, се грижи за стабилноста на финансискиот систем и за сигурноста на штедните влогови на населението.

Народната банка ги чува девизните резерви. Девизните резерви се чуваат во форма на златни прачки и вредни валути.

Во Народната банка има и ковачница во која се коваат нашите денари.

Сакате да нè посетите?

Добредојдени сте! Доволно е училиштата да испратат барање за посета на Народната банка на електронската адреса: edukacija@nbrm.mk и Народната банка ќе организира посета за вас, вашите другарчиња и наставничките.

МОНЕТИ

Секоја држава има свои пари. Парите коишто се користат за плаќање во нашата земја се македонските денари.

Каде и како се прават македонските денари?

Народната банка на Република Македонија има ексклузивно право на издавање на македонските пари. Македонските денари се емитувани во форма на монети и банкноти.

Монетите се ковани пари и ги има во апоени од: 1, 2, 5, 10 и 50 денари.

МОНЕТИ ВО ОПТЕК

5
ДЕНАРИ

1
ДЕНАР

2
ДЕНАРА

50
ДЕНАРИ

10
ДЕНАРИ

БАНКНОТИ

Банкнотите се книжни пари и се среќаваат во апоени од:
10, 50, 100, 200, 500, 1000 и 2000 денари.

Секоја монета и банкнота има предна страна (аверс) и задна страна (реверс).

На македонските пари се прикажани обележја од поднебјето на нашата држава (на пример шарпланински пес на монетата од 1 денар, охридска пастрмка на монетата од 2 денара, планински рис на монетата од 5 денари, паун - мозаик од Стоби на монетата и банкнотата од 10 денари и др.).

БАНКНОТИ ВО ОПТЕК

АВЕРС

РЕВЕРС

АВЕРС

РЕВЕРС

Полимерни пари

Книжни пари

ЗАШТИТНИ ЕЛЕМЕНТИ НА МАКЕДОНСКИТЕ ТРАИ

Како што е познато, единствено законско средство за плаќање во Република Македонија е денарот, а Народната банка на Република Македонија има ексклузивно право за печатење и издавање на банкноти во Република Македонија. Секоја банкнота има заштитни елементи за да не може да се фалсификува. Но дали знаете како изгледаат заштитните елементи на македонските банкноти?

Сите банкноти содржат повеќе заштитни елементи

воден печат,
заштитен конец,
длабок печат,
скриена слика,
микротекст,
двоен пасер
оптички варијабилна боја.

Вака изгледаат заштитните елементи на банкнотата од 500 денари:

Метална фолија

Во внатрешноста на металната фолија има релјефно втиснат број 500, апликација на обетка - антикопирен елемент.

Воден печат

Регистарски воден знак во три димензии со претстава на погребна маска.

Заштитен конец

2 мм широк конец со прозорец, со видлив микротекст НБРМ.

Асиметрична нумерација

Сите броеви и букви се со различна големина.

Длабок печат

Мултиколер печат на текстот и гравурата.

Скриена слика

Во долниот дел на главниот мотив - маската, под посебен агол се појавува кратенка НБРМ.

Длабок печат

Метална златна боја (на допир се чувствува) со вграден број 500 во долниот десен агол.

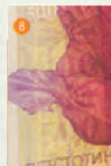
Микротекст

Во тенка линија над текстот НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.

Двоен пасер

Античка обетка чијшто цртеж е составен од два дела, коишто се покриваат ако се гледа наспроти светлост.

Иридисцентна боја

Обоена лента со метален слој каде што под одреден агол се гледа знамето на Р Македонија и бројот 500.

ПАРИТЕ НИЗ ИСТОРИЈАТА

ЗАШТИТНИ ЕЛЕМЕНТИ

ПАРИ

Денес ќе откриеме како настанале парите

БАНКНОТИ

МОНЕТИ

Знаеме дека парите се платежно средство за размена на стоки. Парите им служат на луѓето да купат или да продадат некоја стока или услуга. Но монетите и банкнотите не постоеле отсекогаш.

Некогаш луѓето го обезбедувале тоа што им требало со размена или трampa. На пример, се разменувала една овца за пет вреќи жито или еден коњ за десет вреќи ориз и слично.

Во најстарите времиња луѓето користеле размена на разни видови предмети и производи како средство за плаќање:

- предмети од природата: скапоцени камења, школки, бисери, жито, кафе, чај, тутун, сол;
- разни производи: кинеска свила, садови од керамика, порцелан, накит од злато, сребро и бронза, секири, мечови и други лични работи.

Со развојот на трговијата било потребно да се најдат средства за плаќање што ќе бидат лесни за носење и делење, некршливи и трајни.

10

Во историјата на парите металот одиграл пресудна улога. Тој се покажал како идеално решение за трговците - цврст е, делив, лесен за обработка, препознатлив, лесен за транспорт, траен и постојан.

Во Египет и Мала Азија 2 500 години пред новата ера како платежно средство се користеле благородни метали (злато, сребро и бакар).

Првите монети потекнуваат од втората половина на VII век пред н.е., од почвата на денешна Турција, од древното кралство Лидија. Тие

биле направени од електрум, т.е. од природна мешавина на злато и сребро. Најстарите ковани пари во Европа се грчките пари.

Најстарата монета „Лавот од Лидија“

Најстарата банкнота се појавила во Кина. Не се знае точниот датум кога е издадена, но најстарата зачувана банкнота датира од 840 година.

Сè до IV век пред н.е. на кованиците пари не се прикажуваат ликови на познати личности. По смртта на Александар Македонски (323 година пред н.е.) неговите наследници му даваат обележје на божество и неговиот лик се појавува на кованиците пари.

Во Европа првите банкноти се отпечатени во 1661 година во Шведска.

До крајот на Втората светска војна луѓето плаќале со пари.

Потоа почнале да користат други видови средства за плаќање, чекови и разни електронски или платежни картички.

Во најново време плаќањата се вршат преку интернет.

ПРИКАЗНА ЗА ЗЛАТОТО

Дали знаете дека некогаш луѓето користеле монети направени од злато?

Јас знам дека златото е метал и дека се наоѓа во рудници.

А јас знам дека мама ме вика „злато мое“.

Точно е дека златото е благороден метал и се наоѓа во одредени рудници низ светот, но се среќава и во некои речни корита од каде се добива преку промивање на златоносен песок.

Навистина, а кога луѓето првпат го откриле златото?

Најстарите докази за користење на златото потекнуваат од пред околу 8000 години, некаде во далечната Азија. А, пред околу 3400 години бил пронајден ковчетот на владетелот Тутанкамон од Египет изработен од злато. Над него била претставена златна маска во облик на ликот на владетелот.

Порано, луѓето правеле монети од злато, и со нив купувале и продавале. Денес тоа не е така, но голем дел од централните банки во светот, како што е и Народната банка на Република Македонија, своите резерви ги чуваат во злато во облик на златни прачки.

Колку интересно! А, денес, каде и како се користи златото?

Значи златото може да го менува својот облик?

Да. А, луѓето најчесто го имаат златото во облик на накит како што се прстени, синџирчиња, алки и сл.

А, како може да се измери колку вреди златото?

Вредноста на златото се мери во пари, а тежината се мери во унци, грамови и килограми. Една унца е еднаква на 31,1 грам злато или 32,15 унци се еднакви на еден килограм злато.

Унци, грамови, килограми - тоа се мерни единици за златото. Дали со нивна помош дознаваме колку денари чини еден златен прстен, синџирче итн.?

Да, вредноста, или цената на златото може да се измери и да се изрази во валутата на американскиот долар. Една унца злато изнесува околу 1340 долари, но за тоа ќе научите повеќе кога ќе пораснете.

Денарко, а дали и ти си од злато?

Не, ама јас сум „злато“ на Дада и Бато.

КОВАНИ ПАРИ ЗА КОЛЕКЦИОНЕРСКИ ЦЕЛИ МОНЕТИ СО ПОСЕБНО ЗНАЧЕЊЕ

Јас имам 105 денари.

Јас пак имам 5 монети:
една од 1 денар, една
од 2 денара, две од
по 5 денари, една од
10 денари и една од
50 денари... Знаеш
ли Бато колку
денари имам јас?

Значи вака:
 $1 + 2 + (5+5) + 10 + 50 = 73$
денари, или имаме вкупно
 $105 + 73 = 178$ денари и плус
Денарко - 179 денари.

Тоа е точно, но постојат и монети
што се нови, многу убави и многу
вредни.

Како, можно ли е тоа?

Можно е Бато, тоа се оние
мали чоколади што наликуваат
на златни парички, што може
да се купат во продавница.

А не, не се договоривме така,
не сметајте на мене!
Но, дали знаете дека има и други
монети коишто не се користат во
секојдневниот живот? Со нив не
можете да плаќате како што плаќате со
овие монети!

Јас знам. Тоа се монети
што биле изработени во
старо време, а сега повеќе
не може да се користат.
Може да се најдат и да се
видат само во музеите...

Не, не се тие. Иако ви се омилен, тие не вредат
толку многу. Јас зборувам за оние монети коишто
се ретки и коишто се коваат во ограничен број, а се
коваат од злато, сребро или од други метали. Тоа
се специјални монети коишто се нарекуваат ковани
пари за специјални цели, или комеморативни, или
пригодни ковани пари.

Денарко, за што
служат овие монети?

Кованите пари за колекционерски
цели ги купуваат луѓето што собираат
уметнички и ретки предмети - и се
познати како колекционери.

Дали тоа значи
дека тие луѓе
имаат албуми
за монети,
како што ние
имаме албуми
со сликички,
лепенки и сл.?

Да, така некако – како што вие собираете сликички, лепенки, џамли – така тие прават големи збирки на најразлични монети од целиот свет. Тие се многу интересни и вредни.

Кованите пари за колекционерски цели се коваат за одбележување некој посебен настан. Обично имаат дизајн на тоа што го претставуваат. Најчесто се посветени на познати личности, споменици, институции, важни настани од историјата на Република Македонија. Но, ковани пари за колекционерски цели не се среќаваат само во Македонија. Секоја држава изработува пригодни ковани пари со симболи од својата земја.

Кој ги прави тие ковани пари?

Многу сакам да видам некоја таква збирка, но се прашувам како изгледаат тие ковани пари за колекционерски цели?

Кованите пари за колекционерски цели ги издава Народната банка на Република Македонија. Еве како изгледаат некои од нив:

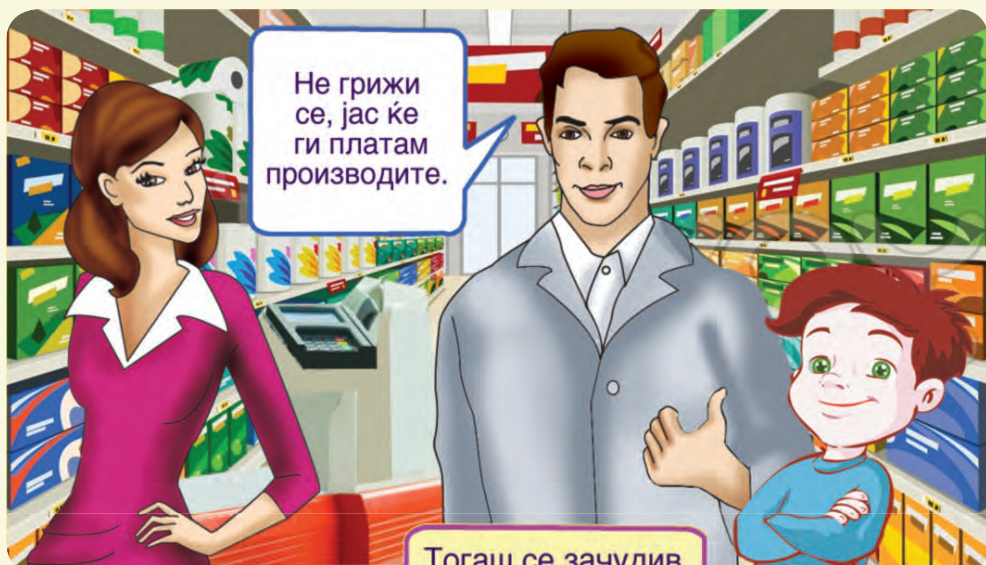
Сега ни е јасно. Денес научивме што се ковани пари за колекционерски цели. А јас предлагам ние да одиме и да си купиме златни чоколадни парички со нашите собрани денарчиња.

ПЛАТЕЖНА КАРТ

Денарко, и јас би сакал да имам кредитна картичка како тато и мама. Вчера кога пазарувавме во супермаркетот, мама исплашено му рече на тато дека го заборавила паричникот дома и нема пари да плати.

Не грижи се, јас ќе ги платам производитите.

Тогаш се зачудив, како може тато да плати ако не носи пари со себе?

Ха, Бато, а да не платил со лична карта? Или можеби со возачка дозвола?

Не, Денарко... Што зборуваш, како може да плати со лична карта или возачка дозвола?

ИЧКА - ШТО Е ТОА?

Картичката според големината прилегаше како оние од лична карта и возачка дозвола, но тато ми кажа дека картичката со која плати е **кредитна картичка!**

Тогаш што чекаш Денарко, објасни ми како може да се плаќа само со картичка?

Само се шегував, јас добро знам што е кредитна картичка!

Еве, ова е една од разновидните електронски картички наменета за плаќање различни стоки и услуги. Кредитна или дебитна картичка е платежна картичка со која плаќаме кога купуваме нешто, но не плаќаме со пари во готово (банкноти или монети). Тие картички се добиваат од банка или некоја друга финансиска институција. Најчесто картичките се поврзани со платата што ја примаат твоите родители (така парите се бележат електронски).

Дали сега ти е јасно како платил татко ти?

Да, да, но не ми е јасно зошто јас немам кредитна картичка?

Можеш и ти да имаш, но кога ќе наполниш 18 години и ќе станеш полнолетен. А дотогаш штеди ги парите што ти ги даваат. Кога ќе имаш платежна картичка, ќе можеш да ги ставиш заштедените средства на твојата сметка поврзана со картичката.

Сега дојди да си играме продавач и купувач. Јас ќе бидам касиер, а ти ќе пазариш во мојот супермаркет. Како ќе платиш, со пари или со кредитна картичка?

ДЕНАРКО И БАНКОМАТОТ

Здраво деца!
Дали знаете како
се нарекува овој
апарат?

БАНКОМАТ! Така е!
Јас ќе ви објаснам
каква функција има
банкоматот.

Во домот на Бато и Дада...

Дали знаеш дека освен
со пари, може да се
плаќа и со платежна
картичка
во продавниците?

Навистина?
Како е
можно тоа?

Едноставно!
Тоа е платежна
картичка којашто
касиерката ја
става во посебен
апарат покрај
касата
- и наплатува!

Но каде ли се Бато и Дада?

Леле забравив, побрзај,
подготви се.
Денарко нè чека
пред банкоматот!

Каде?

Побрзај,
ќе ти раскажам
по пат...

Здраво
Денарко!

Здраво Денарко, Бато
ми кажа дека денес сме
тука за да ни објасниш
како работи банкоматот.
А јас постојано се
прашувам што означува
зборот банкомат. Дали
е тоа нешто поврзано
со банка?

Поимот банкомат е создаден од зборовите **банка** и **автомат** и означува **автоматска банка**. Банкоматот овозможува банкарска услуга без присуство на човек. За да се користи таа услуга, потребно е да се поседува платежна картичка. Основната функција на банкоматот е луѓето да повлечат пари.

Платежната картичка се става на посебно место во банкоматот. Потоа се внесува лозинката. Така се пристапува до податоците на сметката. Се внесува сумата што ни е потребна и банкоматот ни ги дава парите.

Овој банкомат е поставен до банката, но сум видел банкомати што се поставени и на места каде што нема банка!

Да, тие најчесто се поставуваат на места каде што се движат многу луѓе: во супермаркети, трговски центри и сл.

Денарко, а како банкоматот ја препознава картичката?

Картичката содржи елементи коишто банкоматот може да ги препознае, како што се чипот и магнетната лента. Кога ќе ги прочита, банкоматот ја покажува состојбата на сметката на корисникот што ја има картичката. Еве како изгледаат тие елементи.

Бато, а дали ти имаш платежна картичка?

Сè во свое време. Банкоматите ќе постојат и кога вие ќе пораснете. А дотогаш има уште многу да се учи и да се открива. Еве, дојде време за ручек, а банкоматите не приготвуваат храна. Време е да тргнеме накај дома.

Немам, сè уште сум мал, но мама и тато имаат. Сум видел како плаќаат со нив.

← ова е магнетна лента

← ова е чип

ДЕВИЗИ И ВАЛУТИ, ШТО Е ТОА?

И јас сум многу среќна! Ја слушнав мама како кажува дека за празниците ќе патуваме надвор од нашата држава, но дека за тоа патување ќе ни биле потребни девизи. А, јас не знам што значи зборот девизи, знаеш ли ти Денарко?

Леле, Денарко, колку сум среќен што ќе одиме на викенд надвор од нашата земја.

Секако дека знам. Значи вака: кога се престојува во друга држава, кога купуваме нешто, не можеме да платиме со денари. Затоа мора да ги промениме денарите во други пари - пари коишто се користат во земјата во која одиме.

На пример ако сме во Република Србија, ќе ни требаат српски динари, ако престојуваме во Италија, ќе ни бидат потребни евра. Ако сме во Албанија, ќе ни требаат леки, а во Бугарија - левови.

А каде можеме да ги промениме парите?

Во секоја банка или менувачница.

А дали сите различни пари имаат иста вредност?

Секако дека не. Еден денар не е исто што и 1 евро. Едно евро е еднакво на околу 61 денар. Тоа значи дека еврото е повредна валута во однос на денарот. Но, ако 1 евро е еднакво на околу 120 српски динари, тоа значи дека македонскиот денар е повредна валута во однос на српскиот денар.

1 евро = 61 македонски денар

1 евро = 120 српски динари

1 евро

61 денар

А, Денарко, што е разликата помеѓу зборовите валути и девизи?

Валути се парични единици - што значи пари на некоја земја. Девизи се платежни средства издадени во странска валута што се користат обично за плаќање во странство. Значи девизите се странски валути - пари со кои плаќаме во земјата во којашто престојваме. Еве јас ќе ви набројам неколку светски познати валути: евро, американски долар, швајцарски франк, британска фунта, јапонски јен, руска рубља, норвешка круна, австралиски долар.

А, која валута е највредна?

Највредната валута се користи во државата Кувајт и нејзината вредност во однос на нашиот денар е:

1 кувајтски динар = 170 македонски денари

Леле, Денарко, тоа е навистина многу вредна валута. Но, за среќа ние не одиме во Кувајт, така што ќе заштедиме повеќе македонски денари.

Еве како изгледаат некои од светски познатите валути

евро

британска фунта

јапонски јен

американски долар

австралиски долар

норвешка круна

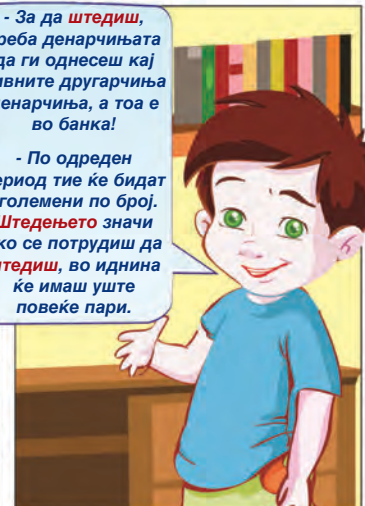
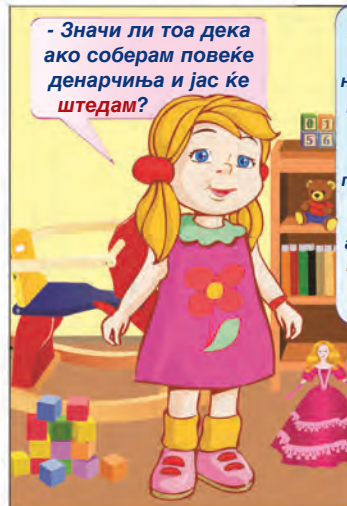
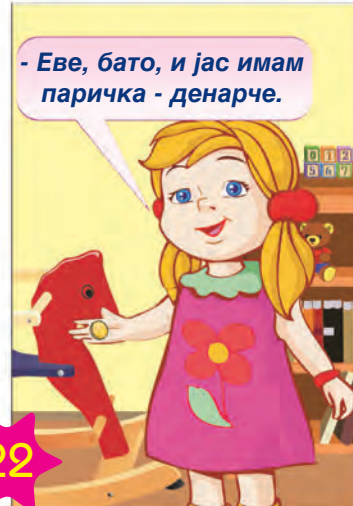

швајцарски франк

руска рубља

ШТЕДАЧ

БАНКА

АТМ

- Јас **штедам** во оваа банка. Банката се грижи за парите на **штедачите**.

Ајде да влеземе внатре.

ШАЛТЕР ЗА ШТЕДАЧИ

- Добар ден, деца, дали можам да ви помогнам?

- Дали може и јас да бидам **штедач** како брат ми?

- Секако дека може, само за да ти отвориме **штедна книшка** треба да дојдеш со родителите.

- Јас ги ставив парите што ги добив за мојот роденден на мојата...

ШАЛТЕР ЗА ШТЕДАЧИ

...**штедна книшка** и така знам дека се безбедни и побројни.

ШАЛТЕР ЗА ШТЕДАЧИ

- Браво, ти си навистина умно момче и вреден штедач!

- А, може ли кога ќе соберам доволно пари, да ги извадам од **штедната книшка**...

...и да си го купам розовиот велосипед што стои во излогот на продавницата?

- Да, тоа се само твои пари што ние ќе ти ги чуваме и секогаш кога ќе посакаш да си купиш нешто, ќе можеш да ги земеш.

- Но, како награда што си ги чувала парите во нашата банка, ти ќе добиваш и плус пари од нас, па ќе можеш да си купиш и нешто друго заедно со велосипедот.

ШАЛТЕР ЗА ШТЕДАЧИ

БАНКА

- Не заборавајте, деца, **КОЈ ШТЕДИ - ИМА!**

АНКА

Денарко и Бато се прашуваат...

ШТО е ИНФЛАЦИЈА?

Тогаш ајде заедно да откриеме. Ајде, прво да видиме за што служат парите.

КНИЖАРНИЦА

- Луѓето ги користат парите за да купат или да продадат нешто, некој производ – како што се на пример играчките, книгите, сликовниците, боенките.

На пример, ако сакаме да си купиме ранец, треба да знаеме колку чини, односно да знаеме колку изнесува неговата цена, дали имаме доволно пари да го купиме. Така ќе си ја оствариме својата желба. Луѓето ги користат парите при купување и продавање.

Цените покажуваат колкава е вредноста на тоа што сакаме да го купиме, но сè уште не ми е јасно што претставува ИНФЛАЦИЈАТА?

Сега ми е јасно: ИНФЛАЦИЈА е поим којшто означува дека производите добиваат повисока цена, а нашите пари сè помалку вредат. Но, секој треба да знае дека Народната банка на Република Македонија се грижи за ценовната стабилност – тоа значи дека цените на производите во продавниците нема да поскапуваат. Нејзината задача е да обезбеди стабилни цени за да не дојде до пораст на цените, односно да не дојде до ИНФЛАЦИЈА.

КНИЖАРНИЦА

Здраво Бато и Денарко. Кога овој ранец ќе добие повисока цена, тоа значи дека поскапел. Тогаш парите што ги имате нема да ви бидат доволни за да го купите. Тоа поскапување се нарекува ИНФЛАЦИЈА, тогаш парите вредат помалку. Тоа значи дека треба да имате повеќе пари за да ја доплатите вредноста.

ШТО ЗАКЛУЧИ ДЕНАРКО?

Високата **ИНФЛАЦИЈА** е негативна појава, бидејќи кога има **ИНФЛАЦИЈА**, цените се зголемуваат, а се намалува вредноста на парите. Тоа значи дека со исти пари може да купиме помалку производи или за да го купиме истиот производ ни требаат повеќе пари.

Планирање на парите

ПРИХОДИ + РАСХОДИ = БУЏЕТ!

М-м-м Бато, колку е вкусно гевречето! А ти што појадуваш, каде е твоето геврече?

Го изедов, ама не се најадов. Затоа си купив кифла со сирење. М-м-м колку е вкусна и крцкава!

Така значи! Е, убаво си направил. А, колку чини твојата крцкава кифла?

30 денари. Мене баба секој ден ми дава по 50 денари, за секој случај, да не останам гладен.

Значи ако си потрошил 30 денари, денес ти останале 20 денари?

Не, не ми останаа.

Е, како немаш, да не ги изгуби?

Не, не ги изгубив. На Дада ѝ ги дадов парите, ѝ недостасуваа уште 20 денари за да си купи две нови тетратки: една по математика и една по македонски јазик.

Браво, Бато, па вие сте биле деца кои умеат ем да штедат, ем да си помагаат. Добрите навики се учат од мали нозе. Но, дали знаеш како се нарекува тоа кога некој ти дава пари? Или кога ти некому даваш или трошиш пари?

Па, кога добивам пари - тоа е добивка, награда, а кога давам - тоа е трошок!

Да така е, ама треба да знаете дека сите видови примања или добиени пари се нарекуваат со едно име - **приходи**.

Примања? Приходи? Ништо не ми е јасно.

Децата добиваат пари од возрасните. А возрасните добиваат плата или пензија. Некои ученици и студенти добиваат стипендии. А пари се освојуваат и во игри на среќа. Парите може и да се наследат од семејството, но како и да е, сите видови примања или добиени пари се нарекуваат приходи.

Сега разбрав - моите приходи се парите што ги добивам за ужинка, роденден, или за некој празник.

Да така е, а кога трошиме пари, односно кога нешто купуваме или плаќаме, правиме одредени трошоци - тие се нарекуваат со едно име - **расходи**.

Расходи? Уште еден нов збор.

Доволно е Денарко, цел голем одмор разговараме за приходи и расходи. Ајде да се вратиме на час, сега немам ниту приходи, ниту расходи, значи буџетот ми е празен.

Затоа буџетот треба внимателно да се планира.

Ајде побрзај, свонеше за на час, за тоа ќе ми раскажеш следниот пат.

Да, важно е да се знае дека сите видови трошоци се нарекуваат **расходи**. Приходите и расходите на едно семејство го сочинуваат семејниот **буџет**.

Да, ќе те научам како да направиш табела на планирање.

Планирање на парите

СО ДОБАР ПЛАН НА БУЏЕТОТ - ДО ЗАШТЕДА И НАГРАДА

Научивме, **приходите** – добивките и **расходите** – трошоците на едно семејство го означуваат семејниот **буџет**.

Денарко, јас сум нетрпелив, нели ни вети дека ќе ме научиш како се прави табела за планирање на буџетот?

Да, ветив и тоа ќе го направиме денеска. Но, пред тоа, треба да знаете дека **буџетот** претставува финансиски план. Како што секое семејство го планира својот буџет, така свој буџет имаат и државата, институциите и претпријатијата во кои работат возрасните. Возрасните најчесто го прават финансискиот план, или буџетот, за временски период од една година.

Тоа мене ми изгледа многу сложено и тешко. Јас не можам да планирам за еден ден, не, пак, за една година!

Тоа е работа на возрасните. Но, децата треба да знаат дека парите што се заработуваат или се добиваат, може да се штедат, но и да се трошат или да се подаруваат.

А за да имаме пари во секое време за најразлични потреби, треба да научиме да планираме – да видиме колку можеме да трошиме од парите што ги примаме, колку можеме да заштедиме или да подаруваме.

Еве ја табелата за денешниот ден на Бато:

Приходи (од што, од кого?)	Приходи (колку?)	Расходи (за што?)	Расходи (колку?)	Вкупно (заштедени денари)
од баба	50 денари	пченкарна кифла	-30 денари	20 денари
		подарок за Дада	-20 денари	-20 денари
вкупно приходи	50 денари	вкупно расходи	-50 денари	50 - 50 = 0 денари

Од оваа табела може да се види дека кога расходите ќе се одземат од приходите, може да се пресмета колку сме заштедиле.

Според оваа табела – колку сум имал, толку сум потрошил. Но, ако следните неколку дена успеам да заштедам барем по 10 денари дневно, тоа значи дека за 7 дена може да заштедам 70 денари.

Ако направиш план како ќе трошиш и како ќе штедиш, тоа значи дека го планираш твојот буџет!

Ајде да направиме план со пресметка за една недела, започнувајќи од понеделник. Секој ден запишувајте колку пари добивате, колку пари можете да зачувате, колку трошите.

Пополнувајте ја прикажаната табела секој ден.

На крајот од неделата ќе знаете колку пари сте потрошиле и дали и колку сте заштедиле. Потоа сами направете нова табела и продолжете да запишувате. Така ќе откриете дали можете да заштедите во цел месец. Ако умеете да заштедите, ќе успеете да исполните некоја своја желба или на некој што го сакате.

Ден	Приходи - (од што, од кого?)	Приходи (колку?)	Расходи (за што?)	Расходи (колку?)	Вкупно заштедени денари
понеделник					
вторник					
среда					
четврток					
петок					
сабота					
недела					
крај на неделата	вкупно приходи	=	вкупно расходи	=	=

И НИЕ СМЕ ДЕП ОД ГЛОБАЛНАТА НЕДЕЛА НА ПАРИТЕ

Драги деца, дали знаете дека во светот се одбележува Глобалната недела на парите?

Глобалната недела на парите во организација на Меѓународната организација за финансиска едукација на деца и млади се одржува во март. За време на оваа недела во целиот свет се организираат разни едукативни активности од многу институции и организации во кои се вклучуваат милиони деца и млади.

Навистина? А, кога е таа недела? Што се случува тогаш?

А како ние, децата од Македонија, се вклучуваме?

Народната банка на Република Македонија и другите регулаторни институции ќе се погрижат за тоа.

Доволно е училиштата да испратат барање за посета на Народната банка на електронската адреса: edukacija@nbrm.mk и Народната банка ќе организира посета за вас, вашите другарчиња и наставничките.

Ќе ја посетите ковачницата каде што ќе видите како се коваат македонските денари, а ќе го посетите и Музејот на Народната банка каде што ќе видите многу стари пари што се користеле на територијата на нашата држава во минатото.

Исто така, ќе научите што работи Народната банка, ќе научите за парите, за штедењето, за банките и многу други теми преку интерактивна настава и интересни предавања.

Што ќе видиме таму? Што ќе научиме во Народната банка?

А дали вработени од Народната банка може да дојдат во посета на нашето училиште?

И да ни објаснат како настанале парите, каде и како се прават, а и како можеме да штедиме?

Секако дека може! Вашето училиште нека ги покани и тие ќе ве посетат и ќе ви одговорат на сите прашања поврзани со парите, штедењето и сето она што се нарекува финансиска едукација.

ДО 2017 ГОДИНА СО ГЛОБАЛНАТА НЕДЕЛА НА ПАРИТЕ СЕ ОПФАТЕНИ:

**137
земји**

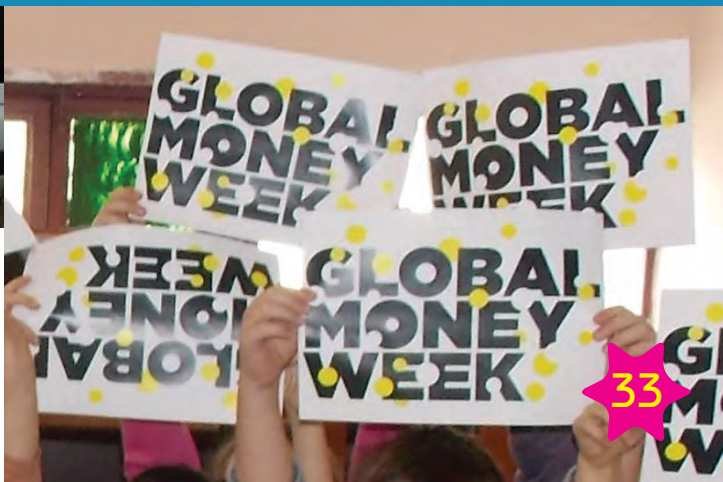
**24.433.000
деца и млади**

**111.037
активности**

**23.738
институции**

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Монети и банкноти

Македонските денари се емитувани во форма на монети, банкноти и ковани пари за колекционерски цели.

Металните пари се нарекуваат монети, а ги има во апоени од 1, 2, 5, 10 и 50 денари.

Книжните пари се нарекуваат банкноти и тие се среќаваат во апоени од:

10, 50, 100, 200, 500, 1000, 2000 денари.

Секоја монета и банкнота има предна страна (аверс) и задна страна (реверс).

На нив се претставени обележја од поднебјето на нашата држава (на пример шарпланински пес на монетата од 1 денар, охридска пастрмка на монетата од 2 денара, планински рис на монетата од 5 денари, паун – мозаик од Стоби на монетата и банкнотата од 10 денари и др.).

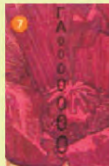
Народната банка има ексклузивно право да издава ковани пари за колекционерски цели

на кои се претставени уметнички дела направени од благороден метал – сребро, злато, во комбинација на скапоцени камења.

Заштитни елементи на македонските пари

Сите банкноти содржат повеќе заштитни елементи: воден печат, заштитен конец, длабок печат, скриена слика, микротекст, двоен пасер и оптички варијабилна боја. Овие заштитни елементи се употребуваат за да се заштитат банкнотите од фалсификување или од незаконско правење копии на оригиналните банкноти.

Парите низ историјата

Во најстарите времиња луѓето користеле размена на разни видови предмети и производи како средство за плаќање:

предмети од природата: скапоцени камења, школки, бисери, жито; разни производи: кинеска свила, садови од керамика, порцелан, накит од злато, сребро и бронза, секири, мечови и др.

Првите монети потекнуваат од втората половина на VII век пред н.е., од древното кралство Лидија. Најстарата банкнота, пак, се појавила во Кина.

Потоа почнале да користат други

видови за плаќање: чекови и разни електронски или платежни картички.

Во најново време плаќањата се вршат преку интернет.

Буџет

Научивме како да го пресметаме сопствениот буџет. Приходи се сите видови примања или добиени пари, а расходи се сите трошоци. Сега знаеме како да направиме табела за пресметка на нашиот личен буџет.

Злато

Учевме и за златото, како се користи, како се мери и која е неговата вредност. Научивме дека тоа е многу вреден метал. Неговата вредност се мери во унци, а се изразува во американски долари. Од златото се изработуваат монети, различен накит и украси, но се користи и како монетарно злато во форма на златни прачки за девизни резерви.

ШТО НАУЧИВМЕ

Платежна картичка

Научивме што е платежна картичка. Постојат дебитна и кредитна, а тие картички се добиваат од банка. Најчесто се поврзани со платата што ја примаат родителите. Платежните картички претставуваат електронски средства за плаќање и содржат информации за паричните средства на имателот на картичката. Картичките ги користиме кога сакаме да купиме нешто, а притоа немаме (готовина) пари со нас.

Банкомат

Тоа е автомат што овозможува банкарска услуга без присуство на човек. За да повлечеме пари од нашата сметка на банкомат, потребна ни е платежна картичка. Картичката содржи елементи коишто банкоматот може да ги препознае, како што се чипот и магнетната лента. Кога ќе ги прочита, банкоматот ја покажува состојбата на сметката на корисникот што ја има картичката.

Штедење

Научивме дека во Народната банка не може да се штеди. Може да се штеди во комерцијалните банки, а секој штедач си добива штедна книшка. Парите што штедачот ги вложува во банката, односно на својата штедна книшка, се нарекуваат депозит, а за вложените пари банката исплаќа камата. Каматата е поголема кога се штеди во денари, а помала кога се штеди во странски валути (евра, долари и др.).

Девизи и валути

Девизи се платежни средства издадени во странска валута што се користат обично за плаќање во странство. Валутите се парични единици, односно пари на некоја земја, како што е денарот на Република Македонија.

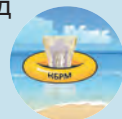
Глобална недела на парите

Глобалната недела на парите се одбележува во целиот свет секоја година во март. За време на неделата на парите се организираат разни едукативни активности од многу институции и организации во кои се вклучуваат милиони деца и млади.

Инфлација

Кога има инфлација, цените се зголемуваат, а се намалува вредноста на парите. Тоа значи дека со исти пари може да купиме помалку производи или за истиот производ што редовно го купуваме ќе ни требаат повеќе пари.

КВИЗ

1. Кој ги издава македонските денари?
а) Народната банка на Република Македонија
б) Комерцијалните банки
в) Фабриците

2. Банкоматот е автомат којшто служи за вршење банкарски трансакции.
ДА НЕ

3. Секое дете до 12 години може да има своја платежна картичка.
ДА НЕ

4. Дали во Народната банка на Република Македонија може да се штеди?
ДА НЕ

5. За вложените средства во банка добивате камата?
ДА НЕ

6. Што е буџет?
а) само приходи
б) само расходи
в) приходи и расходи

КВИЗ

7. Инфлација е:

- а) Кога производите добиваат пониска цена
- б) Кога производите добиваат повисока цена
- в) Кога цената на производите останува иста

8. Дебитна или кредитна картичка е платежна картичка што ја користат возрасните како средство за плаќање кога купуваат или плаќаат.

ДА НЕ

9. Колку денари вреди 1 евро?

- а) 35 денари
- б) 61 денар
- в) 100 денари

10. Со која странска валута плаќаме во земјите од еврозоната?

- а) Евро
- б) Динар
- в) Денар

Точните одговори се на страница 38.

ДАЛИ ЗНАЕТЕ ДЕКА

- Македонските книжни пари се изработуваат од висококвалитетна хартија составена од 100% памучни влакна.
- Кованите пари со пониска апоенска вредност од 1, 2 и 5 денари (издание 1993 година) се изработени од легура на бакар (80%), цинк (17%) и никел (3%).
- Повисоките апоени од 10 и 50 денари се воведени во оптек во 2008 година. Монетите од 10 денари се изработени од легура на бакар (70%), цинк (18%) и никел (12%), а од 50 денари од бакар (62%), цинк (20%) и никел (18%).
- Книжните пари со апоенска вредност од 5000 денари, поради нивната висока номинална вредност и ограничената застапеност привршењето на готовинските трансакции, се повлечени од оптек и престанаа да бидат законско средство за плаќање од 15 декември 2016 година.
- Полимерните пари во апоенска вредност од 10 и 50 денари влегоа во оптек на 15 мај 2018 година.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

336.741(02.053.2)(036)

ПАВЛЕСКА, Кристина

Стрипотeka со Денарко / [автор Кристина Павлеска]. - Скопје :
Народна банка на Република Македонија, 2018. - 40 стр. : илустр. ; 25 см

ISBN 978-9989-107-41-2

а) Пари - Водичи за деца
COBISS.MK-ID 107421706

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Народна банка на Република Македонија • бул. „Кузман Јосифовски-Питу“ бр. 1
1000 Скопје • Република Македонија • тел. 02/3108 108 • www.nbrm.mk